ռէ այդ վեճը աւելի ընդարձակ քննութիւնը, ես այդ չեմ կարող դուշակել, միայն ես հաստատ կարող եմ ասել, որ դեռ այդ մասին շատ արիւն պիտի հոսի, ինչպէս ես այն օրը կարողացայ նրկատել աղջկայ և տղայի բարեկամների աչքերում, որոնք բարձրանալ վրէժ, վրէժ էին ուխտում հասած արեան համար, և թուրքը միշտ կատարում է իր ուխտը..... Բայց գիտէք շաբաթներն քանի այդպիսի դէպքեր են պատահում և ինչքան արիւն են արժենում նոքա թուրքերի համար... այդ միայն այստեղ դուք կարող էք տեղեկանալ։

Ես կը ցանկանայի և մի քանի խօսք ասել տեղիս հայերի մասին, բայց նամակս երկարելու մասին թաղում եմ այդ միւս անգամվայ։

Ա. Զաքարեանց

ՆԱՄԱԿ ԿԱՂԶՈՒԱՆՑ

—

9-ին օգոստոսի

Մեր խշտալի հայրենեաց հեռաթիւները, որոնք գտնվում էն Շերակ գաւառումը և Անւոյ շրջականերում, առանձին ուշադրութիւն են դարձնում իրանց վրա։ Անցեալ 1870-ին այցելութեան առթիւ, պատահմամբ հանդիպեցայ կաղզուանցի, որ բան մատենագրաց Երասխաձոր և Արշարունիք ալ կըսուի, իր չորս կողմն շրջապատված ըլլալով լեռնային շղթաներով, կարծես թէ, գեղեցիկ ամրոց մը կը ձևացնէ։ Այս գեղեցիկ և գրաստաւոր ամրոցը Երասխաձորին մէջ, իր հովասուն վայրերովը և կանաչազարդ այգիներովը, կունայ ըսել։ Կարապ մեծատարած նահանգին մէջ, առաջին տեղը բռնած ունի, և կրնան ալ կարթարեանաց և առողջարար ըլլալով, չատերի ուշադրութիւնը և համակրութիւնը գրաւած է։ Կաղզուանի հայ բնակչաց թիւը երկու հազարէն աւելի է. ունեն մի եկեղեցի և մի վարժարան նոյն եկեղեցւոյ գաւթումը, որը անցեալ 1879 թն մեծ հոգեսարութեամբ բացված է վիճակիս այժմեան առաջնորդ գերապատիւ Գրիգորիս եպիսկոպոս Ազգանեանցի շնորհիւ։ Եկեղեցին թէ ներքուստ և թէ արտաքուստ բոլորովին անոյշ է և բնաւ չի նմանի որ և է քրիստոնէի եկեղեցու մը և ժամի, գուցէ ալ քանի մը տգէտ և ինքնահաճ գիւղերի պատճառաւ բոլորովին խանգարված ըլլալով ըսելն անգամ չարժէ.....

Հարցնելու է մէջտեղ տեղուս գտնված պատուելի հաճի աղաներին և ալեզարդ ծերունիներին թէ՝ ինչու են լուռ մնացել. մի՞թէ չեն կարող բոլորդս ալ ուր հարկն է, և թէ իրենք չը գիտեն սվքիր են իրենց եկեղեցին և ուսումնարանը հիմն ի վեր տապալողը. Չէ որ տէր-Միրզեղ և տէր-Պետրոս հարերն են, որոնք ողորմելի ժողովրդեան մէջը երկպառակութեան և տարաձայնութեան սերմեր ցանելով, չեն յագենար խռովութիւններից։ Արդեօք մեր ողորմելի ժողովուրդը մինչև երբ պիտի տանջվի այս տեսակ չանխնդիր և փառամոլ հոգեւորականների պատճառաւ։

Քանի մը խօսք ալ ըսենք ուսումնարանի մասին. տեղւոյս հոգաբարձուների ջանքով կարգադրութիւնները բնաւ չեն թողարարում մեզ լռելու, որովհետև նոքա իրենց կեղծ վարմունքներով հասարեաս հիմնատակ ըրին թէ եկեղեցին և թէ ուսումնարանը։ Այն ինչ ասկէ քանի մը ամիսներ առաջ, նոյնիսկ ուսուցիչ պարոն Միհրան Քարտաշեանցը աչքատեսությամբ դպրոցը բաւական բարեկարգ վիճակի մէջ էր և յառաջդէմ։ Այսքը միչեալ պարոնի հրաժարման պատճառաւ դպրոցի հետքն անգամ հալեա է նշմարվում և միայն եկեղեցական արդիւնքով է պահպանվում անոր գոյութիւնը, որ չատ դժուարին է։ Ուրեմն թող Թոփալեանց Գասպր և Գաֆրդ, կարդ և Մարտոյ ի-մատասուն գրիչները, ընարեն իրենց չարն ու բարին և հասկան թէ ինչ է պահանջում ժողովուրդը, որովհետև գիւրին չէ հոգաբարձուի անուն կրելը և՝ ի զուր տեղը եկեղեցական ստակը վատնել և ոչինչ արդիւնք չը ցոյց տալ։

Վ.արամ Ասպետեանի

ՆԱՄԱԿ ԹՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թէհրան, 14 յուլիսի

Այսօր ուղարկեցի ձեր անուամբ փոստայի ձեռագիր (21) քան և մէկ ռուս ինչէնթիալ մնացորդ այն հանդանակութեան, որ բացվեցաւ Թէհրանում՝ ի նպաստ Վանայ ողբոյց, զոր յուսով եմ, որ պիտի է ստանաք փոստատէն, և նեղութիւն քաշել զմեզ յուղարկել Կ. Պոլսի կենտրոնական մասնաժողովի ձեռքը։

Կայ և մի փոքրիկ գումար ապահովի մնացած, զոր ստանալուս պէս պիտի փութամբ յղել ձեզ։

Ես այժմ խնդրում ընդունել մեր և Թէհրանի հասարակութեան շնորհակալութիւնը այն նեղութեան համար, որ յանձն էք առել հասցնել մեր նուիրատուութիւնները ըստ պատկանելոյն։

Ի դիմաց մասնաժողովոյս Ջանամ Մասեհեանց

ՆԱՄԱԿ ԹՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թիֆլիս, 12-ին օգոստոսի

Օգոստոս 8 թուականով Ղ. Պոլսէն մեզ հասած մասնաւոր նամակ՝մը ստանկանութեան բարձրագոյն նախարար Հաֆիզ բաշային պաշտօնակցելու պատճառը հետեւեալ կերպով նկարագրած է։

Մահմետական հաղարապետի մը 12 տարեկան աղջիկը Զամբոնա կոչուած ամարային մի գիւղն Սուլթան Պայազիտ անուն Կ. Պոլսոյ մի տանուտէրի թաղը բնակող բաշայի մը տունը այցելութեան կերթայ Հաֆիզ բաշան դիպուածաբար կը տեսնէ որ աղջիկը (նաչտիքը) այսինքն ըստ իսլամական սովորութեան, երեսին ծածկած բարակ և թափանցիկ մնտաքեայ քօղը, փոխանակ կրկնծալ լինելու մնծալ է, մի օրինաւոր քօղ որ կարելի է թրքաց նուէրը բարոյականը խանգարիչ և տոտրազդեներին ալ գայթակղեցուցիչ մի՝ չար օրինակ լինի։ Ահա այս ազնիւ կրօնական զգացմունքներէն մղեալ հոգին վառեալ, Հաֆիզ բաշան իսկոյն բաշային տունը կը մտնէ աղջիկը պահանջելու. պարզ բան է, որ հիւրընկալ բաշան դիմադրութիւն ընելով աղջիկը յանձնել չի ուզեր. Հաֆիզ բաշան կը կանգնի և հեռ խոսմ մը ոստիկանութեան զինուորներ տանելով բաշային տան դռները կոտրել կը տայ և աղջիկը ձերբակալելով կը բանտարկէ։ Թեղմ աղջիկը ան ու սարսափէն բանտին մէջ սաստիկ կը հիւանդանայ և կը սկսի արիւն փսխել։

Հիւրընկալ բաշան անմիջապէս սուլթանին ադերսագիր մատուցանելով արդարութիւն կը պահանջէ, գաղը կը սկսի, աղջիկը բանտէն կազատուի։ Այս միջոցին Հաֆիզ բաշան ամենասոսկալի ոգորմելի դրութիւն մը կը ստանայ, այն է դաղը քննված ժամանակը ոստիկանութեան գանձէն 3500 ոսկի գողանալը կը յայտնվի։ —Այժմ ընթերցողք կարող էն գտնել աղջկան մը պարկեշտութիւնը այսպէս ամենայիմար, ծաղրելի, և բարբարոսական մղեռանդ կերպով պաշտպանող մի բարձրագոյն նախարարի քաղաքագիտութիւնը, թէ ինչ կրօնասիրական ոգով բարոյքեալ Նորահաս աղջկան մը երեսին քողին միածալ ըլլալը չէ կարող մարել, մինչդեռ արդէն մնանկացած ազգի մը փոքրը կուլ տալու համար դիրմամբ մի սատանայ ունի։ Օսմանեան կառավարութեան բարձրագոյն պաշտօնեաները եթէ այսպէս են, ուրեմն ցանազգոյները ինչ պէտք է մտնին. կարելիցի Եւրոպան ալ չարունակ Հայաստանի համար օսմանեան կառավարութեան կառաջարկէ բարենորոգութիւն, նորակազմութիւն, յաւելութիւն, վերջապէս այն ամեն լաւ իմաստ ունեցող բաները, որոնք....ութիւն...կը վերջանան։ Բան իմ կարծեաց հայերէն մի առած կայ, շատ յարմար է, ասեր աճառն ինչ ընէ, խնոցը խրատն ինչ ընէ։

Կ ը ռ ս

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Ստացանք 2 բուրլի 20 կ. մի անյայտ պարոնից յօգուտ վանի հայ սովատանջների։

—

Մի հայ պարոն բերել է մեզ մի հին հայոց ձեռագիր, հայոց դատաստանական գիրքը, որ պարունակում է իր մէջ հայոց ամբողջ հին օրէնսդրութիւնը։ Այդ գիրքն տէրը կանենում է ծախել իր գիրքը։ Այդ պատճառով մենք բաց արիւք այդ գրքի համար ստորագրութիւն և երբ գրքի տէրը բաւական փող կը ստանայ, գիրքը խմբագրութեան մէջ կը մնայ և եկող տարին նրան կարելի կը լինի ներկայացնել հնագիտական ժողովին։

—

ՄՈՍԿՎԱՑԻՑ մի անգլիացի տիկին, Միսս Պաուէլլ (Miss Powell) ուղարկեց մեզ 3 բուրլ յօգուտ վանի սովատանջների։

—

Լրագիրները հաղորդում են, որ Ներին Բարձրութիւն Կոմիսասան Փոխարքան թոյլ տուեց պ. Փիֆոեսին հրատարակել ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ մի ծաղրական ռուսաց թերթ „Фаланга“ վերնագրով։

Ստացանք ՄՈՍԿՎԱՑԻՑ պ. Նիկոլայ Ֆեոդորովիչ Պոպովից 5 բուրլ յօգուտ վանի սովատանջների։ Այդ փողը մեզ հասցրած է եղել պ. Վարազարեանի ձեռքով։

—

Թէհրանից յօգուտ Հայաստանի սովատանջների ստացած 21 ռուսաց պլուտիկէրիալը ծախեցինք ռուսաց թղթադրամի և այդ դումարից զոյացաւ 166 բուրլ 74 կոպէկ։

—

Օգոստոսի 18-ին ԹԻՖԼԻՍԻ հայոց Վանքի մայր-եկեղեցուց ոչ հեռու սպանեցին մի մարդուն։

—

ԲԱԳՈՒՄԻՑ հաղորդում են „Դրօէքա“ վրաց լրագրին, որ այնտեղ եկել են մօտ 1000 հոգի քրիստոնեայ թրքաձներ և խնդրում են որ թողնեն նրանց այնտեղ բնակվելու, բայց այս հարցը դեռ ևս վճռված չէ։

—

Այս օրերս սաստիկ անձրևի ժամանակ կայծակ ընկաւ ՄԱՄՈՒՆԿՆԵՆ գիւղում, որից սպանվեցան երկու կանայք և մէկը վիրաւորվեցաւ։

—

Օգոստոսի 14-ին, հինգշաբթի օր, ժամը 10-ին Թիֆլիսի մայր եկեղեցու գաւթում կատարվեցաւ գենեռալ Լազարեվի և նրա կնոջ հոգեհանգիստը։ Բաւական բազմութիւն կար։ Գրիգոր արքեպիսկոպոս Ազարիրենց մի քարոզ ասեց, որով ծանօթացրեց ժողովրդին հանգուցեալ գենեռալի գործունէութեան հետ։

—

ԱՍՏՐԱԽԱՆԻՑ մեզ գրում են. „Մեր քաղաքի հայ կանանց մէջ ստորագրութիւն է բացվել յօգուտ Հայաստանի սովատանջների։ Ամենակարճ ժամանակում հանգանակված է 300 բուրլուց աւելի և ստորագրութիւնը դեռ չարունակվում է։“

—

ԹԻՖԼԻՍԻ Հալաբար ասված թաղի հայոց եկեղեցիները, ինչպէս մեզ պատմում են, չատ թչուառ դրութեան մէջ են իրանց երեցփոխանների անհոգութեան պատճառով։ Շաբաթուցց եկեղեցու երեցփոխանը ահա մի տարի է որ Թիֆլիսում չէ և եկեղեցին անխնամ է թողված, ինչի՞ են յանձն առնում երեցփոխանութեան պաշտօնը այնպիսի մարդիկ, որոնք չէին կարող այդ պաշտօնը կատարել։ Զորաքաջաւ ս. Գէորգ եկեղեցու գմբէթից այս օրերս երկու ագիւներ վայր ընկան և վիրաւորել են մի քանի աշակերտներին, որոնք գաւթումն խաղալիս են եղել։ Պ. Ց. Դաղարեանցն է երեցփոխան այդ եկեղեցու և մի և նոյն ժամանակ այդ եկեղեցու գաղջոցի ուսուցիչ է։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

—

«Polit. Corresp.» լրագրի դիպլոմատիական թղթակիցը գրում է Փարիզից։

Թէպէտ Բ. Դուռը մի կէսի մէջ դիզուած է անում, որպէս զի միւսի մէջ ընդդիմադրէ, այնուամենայնիվ ուրախութեամբ կարելի է նկատել նրա ջնջելը իր հաշիւները Զերնօզորիայի հետ վերջացնելու համար։ Հասկանալի է, որ սուլթանը կամենում է ապատվել նեռատարների ցոյցից։ Բայց այդ Բ. Դուռը ցանկանում է Գուլցինիօ յանձնել Զերնօզորիային։ Արտաքդ համոզված են, որ Սկուտարի ուսումնարանի թիւրքաց զօրքերը կը փորձեն փաստել այն դիրքերը, որոնք այժմ արանցիների ձեռքին են։ Եթէ Ալբանական միութիւնը չը համոզվի թողնել այդ դիրքերը, թիւրքաց կառավարութիւնը անպատճառ կը յանձնի Զերնօզորիային Գուլցինիօ քաղաքը։ Այսպէս թէ այնպէս թիւրքիայի դրութիւնը չափազանց վատ է։ Գուլցինիօ նաւահանգստաց Զերնօզորիայի համար շատ նշանաւոր է։ Ռուսական խնդիրը, ինչպէս երևում է, երկարատև բանակցութիւնների շրջանն է հոսել։ Դեռ ևս յայտնի չէ, արդեօք պետութիւնները կը հերքեն Բ. Դրան նոր նկատողութիւնները։ Ցոյս կայ, որ պետութիւնները այդպիսի մեծ կընդունեն։ Թիւրքիայի ամրոցութեան ապահովութեան հարցը Ռուսաստանին դիզումներ անելուց յետոյ, պետութիւնների կողմից արգելքների չէ հանդիպում։ Միայն թէ Ռուսաստանը պէտք է առաջ տիրէ իրան վիճակված երկիրները։ Ցնծոյ անհրաժեշտ է վերանորոգութիւններ մտցնել ինչպէս ներքսական, նոյնպէս և ասիական Թիւրքիայի մէջ։ Այս կողմից Բ. Դուռը բոլորովին չէ կատարել իր վրա արած պարտականութիւնները։ Եթէ նա չի բարկանալ այժմեան կարգերը, Եւրոպայից ոչ ապահովութիւն և ոչ դրամ կարող է ստանալ։ Ռուսական սահմանների վերաբերութեամբ լուր է տարածված, որ Ռուսաստանը հրաժարվում է մանանցել ստիպողական միջոցներից։ Այսուհետև հաւատացնում են, որ Ռուսաստանը չի խոսիլ ներքսական միութիւնը և մենակ չի գործի։ Ոտար երկիրներում Գամբետայի ճառին աւելի մեծ նշանակութիւն են տալիս, քան թէ նա ունի այստեղ։ Ֆրանսիայի մէջ այդ ճառը նոյն տպաւորութիւնը չը գործեց, որովհետև այստեղ ամենը խաղաղարար քաղաքականութիւն են ցանկանում։ Թէ կառավարական, թէ ազատական և թէ միապետական շրջանների մէջ ամենը խաղաղութիւն են կամենում։ Ֆրանսիական կառավարութիւնը Ռուսաստանի վերաբերութեամբ սկզբից առաջնորդող գիծ էր կատարում և եթէ նա այժմ աւելի զգոյշ է վարվում, դրա պատճառը հասարակական կարծիքի խաղաղասիրութիւնն է։ Այսուհետ ոչ ոք չէ հաւատում ոչ Ռուսաստանի և ոչ Անգլիայի պատերազմական դիտաւորութիւններին։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՒՆ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 19 օգոստոսի «Новое Время» լրագիրը հաղորդում է. Ցնծոյ յայտնեց, որ Զինաստանը կամենում է Վլադիվոյի գաշնագրութիւնը փոխարինել Իլիայի նշանագրը։ Ռուսաստանին կատարելապէս գիջելով, չը տալով Զինաստանի տիրապետութեան տակ եղած Կուլջայից և ոչ մի կտոր հող։ Ռուսաստանը չը հրաժարվելով Լիվադիայի գաշնագրութեան վերաքննելուց և պարտաւորը թերեցնելուց, պահանջում է. 1) ուղղել ռուսաց սահմանները, որպէս զի ռուսաց երկիրները ապահով լինեն գրացի չինացիների յարձակմունքներից և անկարգութիւններից, 2) զինել Կուլջայի փաթը և ցանկալի մասը Դունգիներով բնակիչներու համար, որոնց անպտիւ կը լինի զոհել Զինաստանի վրէժխնդրութեանը։ Դրա վրա էլ կանգնեցին։ Ռուսաց դիպլոմատիան բանակցութիւններ տեղափոխում է Պեկին, որտեղ ու զեղորում է Բիւոցով։

ԼՈՆԴՈՆ 18 օգոստոսի։ Լօրդերի ժողովի մէջ Գրենվիլ յայտնեց, որ Բ. Դրան պատասխանը Լիբնօզորիական հարցի վերաբերութեամբ անբաւականացուցիչ է։ Պետութիւնները քննում են այն պատասխանը, որ նրանք կը տան Բ. Դրանը։ Կարգադրված է պինուրական նաւեր ուղարկել Բաղդա, որպէս զի նրանք Դուլցինիօի մօտ գտնվեն։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 19 օգոստոսի։ Պաշտօնապէս հաղորդված է. Գիպրայիի Դիլաւոր Հրամանատար Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլայեվիչ իր խնդրի համեմատ արձակված է Կաշաուսեից և թողված է միւս պաշտօնների մէջ։ Թագաժառանգը գվարդիայի հրամանատար է նշանակվում Մեծ Իշխան Վլադիմիր Աւեքսանդրովիչ գվարդիայի զօրաբաժնի հրամանատար է նշանակված։

ԲԱԳՈՒԶԱ, 18 օգոստոսի։ Այսուհետ հասաւ «Սվիտանա» նաւը։ Դուլցինիօի բնակիչները ալբանական զօրքերի բանակը մտան, որպէս զի ընդհանրն Դուլցինիօյի առաջ։ Թիւրքաց կանոնաւոր զօրքերը միանում են նրանց հետ։

ԲԵՐԼԻՆ, 18 օգոստոսի։ Գերմանիան ծովային ցոյցին մասնակցելու համար նշանակեց «Վիկտորիա» նաւը։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ